YANGI O'ZBEKISTONDA MADANIY DIPLOMATIYANING KUCHAYISHI

Ne'matov Mirzohidjon Mahmudjon o'g'li
Qo'shtepa tuman ixtisoslashtirilgan maktabi tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Yangi O'zbekistonda madaniy diplomatiyaning kuchayishi, uning davlat tashqi siyosatidagi o'rni hamda xalqaro maydondagi ahamiyati tahlil qilinadi. So'nggi yillarda O'zbekistonning jahon hamjamiyati bilan madaniy-gumanitar aloqalarni rivojlantirish, milliy madaniyat va tarixiy merosni targ'ib etish borasida amalga oshirilayotgan islohotlar yoritilgan. Shuningdek, xalqaro madaniy forumlar, san'at festivallari, UNESCO doirasidagi hamkorlik hamda madaniy almashinuv dasturlarining mamlakat imijini mustahkamlashdagi o'rni ilmiy asosda ochib berilgan.

Kalit so'zlar: Yangi O'zbekiston, madaniy diplomatiya, xalqaro hamkorlik, milliy madaniyat, UNESCO, madaniy meros, tashqi siyosat, xalq diplomatiyasi, madaniy almashinuv, turizm.

2016-yil O'zbekiston tashqi siyosatida yangi davrning boshlanishi bo'ldi. Islom Karimov vafotidan so'ng siyosiy vorislik yuz berdi va Shavkat Mirziyoyev rahbar etib belgilandi. 2016-yil 8-sentabrda Oliy Majlis Senati Spikeri Nig'matilla Yo'ldoshev prezidentlik lavozimini vaqtincha Mirziyoyevga topshirdi. Saylovlar 2016-yil 4-dekabrda bo'lib o'tdi va 14-dekabrda Shavkat Mirziyoyev rasman prezidentlik lavozimiga kirishdi. Ushbu tarixiy burilish nuqtasi O'zbekistonga oldingi yillarda Markaziy Osiyo mintaqasida cheklangan va ehtiyotkor tashqi siyosatini qayta baholash imkoniyatini berdi.

2005-yildan keyingi davrda O'zbekiston va Turkmaniston, Qirg'iziston va Tojikiston o'rtasidagi munosabatlarning sovuqlashishi, chegara o'tish punktlarining yopilishi va o'zaro sayohatlardagi qiyinchiliklar mintaqada xavfsizlik muhitini kuchaytirdi. Chegara hududlarida, ayniqsa Farg'ona vodiysida, Andijon-O'sh yo'lida, Surxondaryo-Xatlon va Samarqand-So'g'd hududlarida oddiy fuqarolar o'rtasidagi aloqa ancha cheklangan. Bunday sharoitda madaniy diplomatiya – ya'ni san'at, ta'lim, tarixiy meros, diniy va ma'rifiy qadriyatlar orqali davlatlar o'rtasidagi ijtimoiy yaqinlashuvni tiklash yo'li – siyosiy maqsadga aylana boshladi.

2017-yildan beri O'zbekiston tashqi siyosatida «qo'shnilar bilan hamkorlik ustuvor» tamoyili amaliy mazmun kasb etdi. Bu tamoyil mintaqaviy integratsiya g'oyasi bilan bog'liq bo'lib, madaniy-gumanitar soha xavfsizlik va iqtisodiy manfaatlar bilan bir qatorda strategik yo'nalish sifatida qaraldi. Mintaqaviy davlatlar bilan chegaralarni sozlash, delegatsiyalar almashinuvi va diplomatik tashriflarning faollashishi madaniy aloqalar uchun siyosiy asos yaratdi. Panturk va panislom merosida Toshkent, Samarqand va Buxoro kabi tarixiy markazlarning o'rni madaniy muloqot uchun kuchli argumentga aylandi. 2017-yildan beri qo'shni davlatlar bilan munosabatlarni tiklash va mustahkamlash O'zbekiston tashqi siyosatida ustuvor yo'nalishga aylandi. Bu jarayonda madaniy diplomatiya siyosiy ishonchni tiklashning yumshoq, ammo juda samarali mexanizmi bo'lib xizmat qildi. Ayniqsa, Shavkat Mirziyoyev hokimiyat tepasiga kelganidan beri mintaqaviy mamlakatlar bilan muzlatilgan munosabatlarni yumshatish, chegaradosh hududlarda odamlarning harakatlanishini osonlashtirish va tarixiy va madaniy aloqalarni tiklash bo'yicha amaliy qadamlar qo'yildi. O'zbekiston geografik jihatdan Markaziy Osiyoning markazida joylashganligi va barcha qo'shnilari bilan umumiy

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

chegaraga ega bo'lganligi sababli, madaniy diplomatiyaning samaradorligi mintaqaviy siyosatda yaqqol ko'rinib turibdi.

Madaniy hamkorlikning mustahkamlanishi asosan chegaradosh hududlarda sezildi. 2017-2019 yillar oralig'ida chegara o'tish punktlarining qayta ochilishi, transport xizmatlarining tiklanishi va avtobus yo'nalishlarining qayta tiklanishi O'zbekiston fuqarolari uchun qo'shni davlatlarga sayohat qilish imkoniyatlarini kengaytirdi. Bu jarayon nafaqat iqtisodiy yoki logistika hamkorlikni, balki madaniy muloqotni ham tiklash uchun haqiqiy sharoit yaratdi. Avvalgi yillarda qarindoshlik va oilaviy aloqalar cheklangan bo'lsa, 2017-yildan keyin bu jarayon mintaqaviy ijtimoiy hayotning muhim qismiga aylandi. Xususan, Farg'ona vodiysi (Andijon, Namangan, Farg'ona viloyatlari) va Qirg'izistonning O'sh va Botken viloyatlari o'rtasidagi tarixan o'rnatilgan aloqalar ushbu yangi davrda madaniy integratsiyaga xizmat qila boshladi.

Xalqlararo diplomatiya ham madaniy diplomatiyani mustahkamlashda alohida rol o'ynadi. 2017-2020-yillar oralig'ida olimlar, yozuvchilar, rassomlar, dinshunos olimlar, yoshlar tashkilotlari, turizm va sport jamoalari ishtirokida turli uchrashuvlar, davra suhbatlari, ko'rgazmalar va konferensiyalar ko'paydi. Bu jarayon rasmiy diplomatiya bilan cheklanib qolmadi, balki jamiyat ichidagi ijtimoiy qatlamlarning hamkorligi bilan davom etdi. Ushbu faol muloqot Markaziy Osiyo xalqlarining umumiy tarixiy xotirasi, an'analari va qadriyatlarini tiklashga xizmat qildi.

2018-yil 15-mart kuni Qozog'istonning Ostona shahrida bo'lib o'tgan Markaziy Osiyo davlat rahbarlarining birinchi maslahat uchrashuvi mintaqada yangi siyosiy muhit shakllanganligini namoyish etdi. Ushbu uchrashuvdan keyingi yillarda Toshkent (2019), Avaza (2021) va Cho'lponata (2022) uchrashuvlari ham o'tkazildi va mintaqadagi siyosiy kelishuvlar bilan parallel ravishda madaniy hamkorlik kengaydi. 2022-yil 21-iyulda Cho'lponata uchrashuvida imzolangan

«XXI asrda Markaziy Osiyoni rivojlantirish uchun do'stlik, qo'shnichilik va hamkorlik to'g'risidagi shartnoma» nafaqat siyosiy, balki madaniy integratsiya uchun ham muhim poydevor yaratdi.

2017 va 2023-yillar oralig'ida O'zbekistonning Markaziy Osiyo davlatlariga nisbatan tashqi siyosat strategiyasi madaniy diplomatiyani oddiy tadbirlar seriyasidan muayyan institutlar va muntazam mexanizmlar orqali boshqariladigan tizimga aylantirdi. Bu davrgacha O'zbekistonning mintaqadagi faoliyati asosan ikki tomonlama chora-tadbirlar va muayyan masalalar bilan cheklangan edi, ammo Shavkat Mirziyoyev rahbarligida madaniy va gumanitar hamkorlik tashqi siyosatning doimiy jihatiga aylandi. Eng muhim o'zgarish mintaqada siyosiy ishonchni tiklash vositasi sifatida amaliy mexanizmlar orqali rejalashtirilgan va amalga oshirilgan davlat darajasida madaniy aloqalarning mustahkamlanishi bo'ldi.

Bu jarayonda 2018-yilda boshlangan Markaziy Osiyo davlat rahbarlarining maslahat uchrashuvlari madaniy diplomatiyani institutsionalizatsiya qilishga kuchli turtki bo'ldi. Ostona (2018), Toshkent (2019), Avaza (2021) va Cho'lpon-Ota (2022) uchrashuvlari tufayli nafaqat iqtisodiy yoki xavfsizlik masalalari, balki madaniy meros, yoshlar siyosati, turizm, fan va ta'lim ham mintaqaviy kun tartibida muntazam ravishda ko'rib chiqila boshlandi. Geografik jihatdan xilma-xil poytaxtlar va mintaqalarda uchrashuvlar o'tkazish madaniy diplomatiyaning mintaqaviy ko'lamini kengaytirdi va davlatlar o'rtasidagi ramziy yaqinlikni mustahkamladi

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Madaniy diplomatiyaning institutsionalizatsiyasi ta'lim va ilmiy hamkorlikda ham namoyon bo'ldi. 2017-2023 yillar oralig'ida tarix, tilshunoslik, adabiyot va madaniyatshunoslik sohalarida qo'shma konferensiyalar, ilmiy forumlar va akademik uchrashuvlar ko'paydi. Shu bilan birga, madaniy almashinuv nafaqat poytaxt markazlarida, balki chegaradosh hududlarda – Andijon-O'sh, Samarqand-Panjakent, Buxoro-Turkmanobodda ham jonlandi. Bu «markazdan mintaqalarga» tamoyiliga asoslangan madaniy integratsiyaning kengayganligini ko'rsatadi. 2017-2023 yillar oralig'ida O'zbekistonning Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan madaniy diplomatiyasining rivojlanishidagi eng sezilarli o'zgarishlardan biri chegaradosh hududlarda muloqotning jonlanishi va xalqlar diplomatiyasining faol ishi bo'ldi. Mintaqadagi madaniy integratsiya jarayoni chegaradosh hududlar orqali tezlashishi nuqtai nazaridan ayniqsa muhimdir. Buning sababi, 2000-yillarning o'rtalarida paydo bo'lgan xavfsizliksizlik muhiti, sayohatlarning kamayishi, ayrim hududlarda nazoratning kuchayishi va chegara o'tish punktlarining samarasiz ishlashi madaniy aloqalarni cheklab qo'ydi. Mirziyoyev davrida tashqi siyosatning yangi yo'nalishi asosan ushbu to'siqlarni kamaytirishga qaratilgan edi.

Chegaradan o'tish tartiblarini soddalashtirish madaniy aloqalarga bevosita ta'sir ko'rsatdi. Farg'ona vodiysining Andijon, Namangan va Farg'ona viloyatlari hamda Qirg'izistonning O'sh, Jalolobod va Botken viloyatlari o'rtasida madaniy almashinuv imkoniyatlari kengaydi. Tashriflar faqat rasmiy delegatsiyalar bilan cheklanib qolmadi; shuningdek, rassomlar, folklor guruhlari, hunarmandlar, ziyolilar va yoshlar guruhlarining o'zaro sayohatlari uchun sharoitlar yaratildi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, bu davrda O'zbekistonning madaniy diplomatiyasida yangi yo'nalish paydo bo'ldi. Bundan tashqari, 2017 va 2023-yillar oralig'ida mintaqaviy mamlakatlar bilan ko'p formatli hamkorlik kengaydi. O'zbekiston madaniy masalalarni o'zining diplomatik kun tartibiga "Markaziy Osiyo – AQSh", "Markaziy Osiyo – Yevropa Ittifoqi", "Markaziy Osiyo – Xitoy", "Markaziy Osiyo – Hindiston" va "Markaziy Osiyo – Yaponiya" kabi formatlar orqali kiritishga intildi. Bu mintaqaviy madaniy integratsiya endi nafaqat ichki ehtiyoj, balki Markaziy Osiyoni xalqaro maydonda yaxlit gumanitar makon sifatida taqdim etish vositasi ham ekanligini anglatadi. Shuning uchun, 2017 va 2023-yillar oralig'ida O'zbekistonning madaniy diplomatiyasi mintaqaviy institutsionalizatsiya, ko'p tomonlama formatlar va ramziy tarixiy joylarni diplomatik resurslarga aylantirish orqali yangi bosqichga ko'tarildi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Alimov O'. Xalqaro maydonda O'zbekistonning madaniy diplomatiyasi [Elektron resurs] / O'. Alimov // Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Milliy markazi rasmiy veb-sayti; O'zA. – 04.04.2024. – URL: http://nhrc.uz/oz/news/m12841
2. O'roqboyev I. Yangi O'zbekiston tashqi siyosatining ustuvor yo'nalishlari [Elektron resurs] / I. O'roqboyev // Yangi O'zbekiston (yuz.uz). – 30 dekabr 2021. – URL: https://yuz.uz/uz/news/yangi-ozbekiston-tashqi-siyosatining-ustuvor-yonalishlari
3. O'zbekiston tashqi siyosatining asosiy tamoyillari, ustuvor yo'nalishlari va istiqbollari (1998–2018) [Elektron resurs]. – ZiyoNET kutubxonasi. – B. 16.
4. O'zbekiston–Tojikiston munosabatlari ittifoqchilik darajasiga ko'tariladi [Elektron resurs]. – 02.06.2022. – O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti. – URL: https://president.uz/oz/lists/view/5238

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.